Калейдаскоп

красавік 2021

Школьная газета №8(28)

“Наша мова для нас святая, бо яна нам ад Бога даная”

Ф. Багушэвіч

Паэты і пісьменнікі пра мову

Калейдаскоп
красавік 2021

Толькі праз родную мову чалавек можа стаць беларусам, бо ў ёй хімія і фізіка, гісторыя і батаніка, эканоміка і культура таго, што называецца нацыяй, народам. (Я.Сіпакоў)

Мова — гэта вялікі народны скарб. Яе нельга не паважаць, як нельга не паважаць родны народ. (І.Мележ)

Не саромся, беларус, гаманіць па-свойму — на роднай мове бацькоў і дзядоў сваіх. Шануй сваю мову, шануй свае песні, свае казкі, звычаі і ўсё роднае — гэта спадчына дзядоў і вялікі нацыянальны скарб. Толькі тады цябе ўсе будуць шанаваць як чалавека, калі сам сябе будзеш шанаваць — калі не адкінеш свайго нацыянальнага ўласнага багацця. А першы скарб нацыянальны — гэта родная мова. (З.Бядуля)

Хто не шануе родную мову, той не шануе сябе самога, ні свой род, ні сваіх дзядоў-бацькоў, якія той жа мовай гаварылі. (В.Ластоўскі)

Хто саромеецца роднай мовы, варты таго, каб і яго добрыя людзі саромеліся. (В.Ластоўскі)

Яно добра, а нават і трэба знаць суседскую мову, але найперш трэба знаць сваю. (Ф.Багушэвіч)

Роднае слова — гэта першая крыніца, праз якую мы пазнаём жыццё і акаляючы нас свет. (Я.Колас)

Трэба любіць, ведаць і шанаваць мову свайго народа і ўмець дасканала валодаць ёю. (Я.Колас)

Паэты і пісьменнікі пра мову

Калейдаскоп
красавік 202

Любіце і шануйце, як святыню, роднае слова, з якім вас літасцівы Бог на свет пусціў. (Ф.Скарына)

Родная мова, быццам цэмент, звязвае людзей. Яна дае ім найлепшы спосаб разумець адзін аднаго, адной думкай жыць, адной долі шукаць. (Цётка)

Кожны народ мае хаця б адзін геніяльны творы, і гэты твор – мова. (А.Разанаў)

Незвычайнае хараство і зладжанасць чуецца нам у гучанні роднага слова. (А.Крывіцкі)

Хто забыў сваіх продкаў — сябе губляе, хто забыў сваю мову — усё згубіў. (У.Караткевіч)

Беларусь-католік, ці беларусь-праваслаўны павінны то помніць, што ў іх адна Бацькаўшчына – Беларусь, адна мова родная – беларуская, адны звычаі і абычаі, адвеку перадаваныя з пакалення ў пакаленне. (Я.Купала)

Там, дзе не шануюць роднай мовы, мялеюць рэкі, нішчацца дубровы, народ той мёртвы, а той край нямы. (Г.Бураўкін)

Што ў цябе ёсць, акрамя мовы, з якой складаюцца твае думкі і словы? (В.Марціновіч)

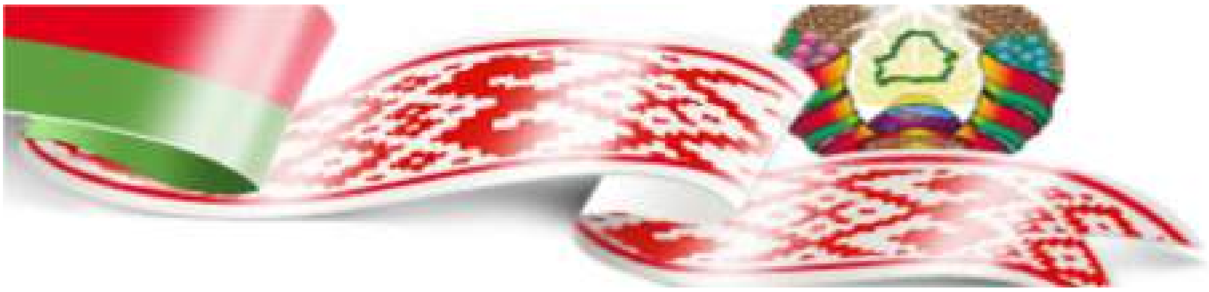

Папулярызацыя беларускай мовы

Калейдаскоп
красавік 2021

Шануем памяць

8 красавіка вучні 11 «А» класа ў рамках рэалізацыі абласнога праекту **«Мая_Зямля_Прыдняпроўе»** здзейснілі пешую прагулку па месцах баявой славы г.Магілёва і наведалі Алею герояў Магілёўшчыны.

Вучні абмеркавалі подзвігі герояў-землякоў, чые імёны ўшанаваны на шыльдах мемарыялу.

Настаўнік беларускай мовы і літаратуры Пышнюк А.А.

Папулярызацыя беларускай мовы

Калейдаскоп

Гульня «БелаВеды» (інтэлектуальнае спаборніцтва)

З мэтай пашырэння ведаў пра родны край, беларускую мову і літаратуру; стымулявання цікавасці да беларускай мовы і літаратуры; выхавання пачуцця калектывізму, сяброўства, павагі да суперніка, **14 красавіка ў 4 «А»** класе прайшло пазакласнае **мерапрыемства «БелаВеды» (інтэлектуальнае спаборніцтва).** Вучні працавалі ў камандах, адгадвалі рэбусы і загадкі, перакладалі рускамоўныя словазлучэнні на беларускую мову адным словам, працягвалі беларускія прыказкі ў рыфму, выбіралі правільны варыянт тлумачэння лексічнага значэння слова, узгадвалі назвы прадметаў па-беларуску, успаміналі вершы беларускіх паэтаў, пакладзеныя на музыку. Усе прысутныя яшчэ больш упэўніліся ў тым, як трэба ведаць, любіць і шанаваць мову і літаратуру свайго народа, сваю Радзіму, і як гэта цікава!

Класны кіраўнік Ваўковіч Галіна Васільеўна

Папулярызацыя беларускай мовы

«Пінскай шляхце» - 155 гадоў

У 2021 годзе мы адзначаем 155-годдзе фарс-вадэвіля «Пінская шляхта» класіка беларускай літаратуры В.Дунін-Марцінкевіча. «Пінская шляхта» — гэта гарэзлівая, смешная і, адначасова, пазнавальная гісторыя на тэму жыцця мясцовай беларускай шляхты.

22 красавіка для вучняў 11 класаў была праведзена **віктарына па п'есе**, якая актывізавала веды вучняў па сатырычнай камедыі, а таксама пашырыла веды па гісторыі беларускай літаратуры.

Настаўнік беларускай мовы і літаратуры Пышнюк А.А.

Гульня «Падарожжа па Краіне сінонімаў, антонімаў і амонімаў»

29 красавіка ў рамках папулярызацыі роднай мовы **для вучняў 5-ых класаў** прайшла **гульня «Падарожжа па Краіне сінонімаў, антонімаў і амонімаў»**. Вучні з цікавасцю выконвалі наступныя заданні: шукалі гэтыя лексічныя адзінкі ў тэкстах, падбіралі да іх пары, перакладалі словы з рускай мовы на беларускую, узгадвалі сінамічныя фразеалагізмы, знаходзілі "трэцяе лішняе", складалі кластар і інш. Мерапрыемства спрыяла паўтарэнню вывучанага матэрыялу, а таксама павышэнню пісьменнай граматнасці і папаўненню слоўнікавага запасу вучняў.

Настаўнік беларускай мовы і літаратуры Гарэева В.М.

Папулярызацыя беларускай мовы

Калейдаскоп
красавік 2021

Фарбы беларускай хаткі

28 красавіка вучні 5 «Б» класа наведалі Магілёўскі гарадскі цэнтр культуры, дзе прынялі ўдзел у тэатральна — гульнявой праграме «Фарбы беларускай хаткі». Пазнаёміліся з беларускімі абрадамі і традыцыямі беларусаў. Змаглі пакруціць кола калаўрота і жорнаў, палюбавацца прыгожымі ручнікамі, сурвэткамі, патрымаць у руках верацяно, вілкі, чапялу, зачарпнуць апалонікам у чыгун, даведаліся аб прызначэнні ступы, праса і качалак, паспрабавалі пакачаць ільняны ручнік, агледзелі сялянскі гардэроб.

Дзеці пазнаёміліся са звычаямі дэкаратыўнага аздаблення беларускай хаты, яе традыцыйным інтэр'ерам.

Культурным і адукаваным лічыцца той чалавек, які ведае гісторыю і абрады, мову свайго народа.

Настаўнік беларускай мовы і літаратуры Лістраценка Т. М.

Народныя традыцыі

Красавік

Назва чацвёртага месяца года паходзіць ад слова ***"красаваць"***, бо ў ім з`яўляюцца першыя краскі-кветкі. Гэтаму адпавядае і другое найменне, што сустракаецца ў старажытнай літаратуры, – **кветень**. У прыватнасці яго ўжывае Ф.Скарына ў "Малой падарожнай кніжцы". Такая форма захавалася ва ўкраінскай мове – **квітень** і польскай – **kwiecień.** У старажытных славян чацвёрты месяц яшчэ вядомы як **беразоль**. А ў чэхаў гэта **duben**, у літаўцаў – **balandis** і г.д. Рускі **апрель** (таксама ў англічан, французаў, немцаў) паходзіць ад рымскага **aprilis**, што азначае "адчыняць". У гэты месяц у Італіі адчыняліся дзверы вясны, распускаліся на дрэвах пупышкі. Для земляробства настае адказны час: падрыхтоўка насення і выбар аптымальнага дня першага ворыва. На яго сяляне некалі ішлі, як на свята, мыліся ў лазні, апраналіся ва ўсё белае, выконвалі прымеркаваныя да тае нагоды абрады, прытрымліваліся павер`яў. Надзейнай прыкметай гатоўнасці глебы з`яўлялася наступнае: сціскалі ў жмені невялікі яе камяк і з сілай разбівалі вобзем. Калі рассыпаўся – "засупоньвай хамут". Пачалі жабы крактаць – выходзь у поле. Жаўрук зазвінеў – бяры саху ў рукі. Не без падстаў у народзе было прынята выязджаць у поле пасля першага грому: следам за ім усталёўваліся цёплыя пагодлівыя дзянькі.

Красавіцкія раўчукі зямлю абуджаюць.

Красавік з вадою - травень з травою. Мокры красавік - добрая ралля.

Красавіцкі шпак - вясны ганец.

Літаратурная старонка

Калейдаскоп
красавік 2021

Красавік

**Полем, лесам, пералескамі,
Па зямлі, вясной абуджанай,
Красавік ідзе з пралескамі
Па праталінах і лужынах.
Раўчукі гудуць напорыста,
Распусцілі вербы голейка,
На галінцы ціхім посвістам
Шпак вітае рана сонейка.
За дарогай, за прысадамі
Млын грукоча гулам-гоманам,
Там жаўрук дадолу падае
У быльнёг сухі, паломаны.
Дзе сасна расце высокая
Па-над рэчкай гаманліваю,
Бусел радуе нас клёкатам,
Прыляцеўшы з далеч-выраю.
І дарогамі і трактамі,
Наўздагонкі нібы гоняцца,
Плуг бяжыць за гонкім трактарам,
Ажно поле гулам поўніцца.
Полем, лесам, пералескамі,
Па зямлі, вясной абуджанай,
Красавік ідзе з пралескамі
Па праталінах і лужынах.**

Станіслаў Шушкевіч

Юбілейныя даты

23 красавіка 135 гадоў з дня нараджэння Змітрака Бядулі

Змітрок Бядуля (Самуіл Плаўнік)

Змітрок Бядуля (Самуіл Плаўнік) нарадзіўся 23 красавіка 1886 года ў сям’і балагола — возчыка на лесасплаве. Жыла сям’я на Вілейшчыне, у вёсцы Пасадзец. Бацькі аддалі хлопчыка вучыцца ў пачатковую школу, а пазней — у семінарыю. Ра´біна з хлопца не атрымалася: падзарабляючы напісаннем асабістых лістоў ад дзяўчат да жаніхоў, ён наслухаўся рамантычных гісторый і стаў складаць уласныя вершы, прысвечаныя неіснуючай дзяўчыне Мірыям: «Ты мне даражэй за жыццё. Ты — маё неба. Ты — мая зямля. Ты — маё шчасце. Ты звіла навекі гняздо ў маім сэрцы. Мірыям... Мірыям... Я гляджу на зоркі і думаю, што гэта твае вочы. Я слухаю песні салоўкі і думаю, што гэта твой голас». Чуткі пра запісы юнага паэта дайшлі да духоўнага інспектара семінарыі, у якой не ўхвалялася не тое што пісаць — нават чытаць свецкія кнігі. Гэта паслужыла нагодай да выключэння Самуіла.

Хлопец вучыўся самастойна — дома і ў бібліятэцы, падзарабляў хатнім настаўнікам. У дарослым узросце пісьменнік валодаў некалькімі мовамі (беларускай, нямецкай, рускай, ідыш, старажытнаяўрэйскай, крыху польскай), быў вельмі адукаваным чалавекам. У 1902 годзе, падвучыўшыся ў бацькі, малодшы Плаўнік пайшоў працаваць канторшчыкам на лесараспрацоўкі.

Праз дзесяць гадоў Змітрок Бядуля накіраваўся ў Вільню. Якраз на гэты час прыпаў росквіт яго таленту.

Першы апублікаваны ў «Нашай ніве» твор пісьменніка «Пяюць начлежнікі» (1910) — імпрэсіяніcцкі.

У 1913 годзе ў Пецярбургу, у выдавецтве «Загляне сонца і ў наша аконца», выйшаў яго зборнік лірычных імпрэсій «Абразкі». Калі ў 1914 годзе Купала ўзначаліў «Нашу ніву», Змітрок Бядуля стаў адказным сакратаром рэдакцыі.

Юбілейныя даты

23 красавіка 135 гадоў з дня нараджэння Змітрака Бядулі

У 1915 годзе ён вымушаны быў пераехаць у Мінск. Пачалася Першая сусветная вайна — і Бядуля ўладкаваўся ў Беларускае таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны, зняў кватэру, дзе на два гады прытуліў Максіма Багдановіча.

Падчас рэвалюцыі таленавіты лірык друкаваўся ў газеце «Вольная Беларусь». У гады нямецкай акупацыі Беларусі (1915—1918) Бядуля друкаваўся ў газеце «Беларускі шлях», а пры польска-савецкай вайне рэдагаваў часопіс «Беларускае жыццё».

У савецкі час Змітрок Бядуля супрацоўнічаў з газетай «Савецкая Беларусь» і быў рэдактарам аднаго з першых дзіцячых часопісаў «Зоркі». Выданне стала лагічным працягам той працы, якую праводзіла Цётка ў «Лучынцы» — Змітрок Бядуля актыўна друкаваў у часопісе ўласныя творы для дзяцей, уключаў тэксты пазнавальнага, выхаваўчага зместу Янкі Купалы, Якуба Коласа, Міхася Чарота, Янкі Журбы, таксама песні з нотамі, гульні, народныя казкі, загадкі, прыказкі.

З 1926 года пісьменнік загадваў краязнаўча-этнаграфічным часопісам «Наш край» пры Інстытуце беларускай культуры. У 1923 годзе Змітрок Бядуля ўвайшоў у новастворанае літаратурнае аб'яднанне «Маладняк», а пазней — ва «Узвышша». Пасля роспуску літаратурных аб'яднанняў быў прыняты ў Саюз пісьменнікаў БССР.

> Літаратурныя сувязі. У 1921 годзе Якуб Колас прысвяціў Змітраку Бядулю адну са сваіх «Казак жыцця» — «Кучаравае дрэва». Назва была звязана са знешнасцю Бядулі і яго каранямі.

Вялікая Айчынная вайна прымусіла пісьменніка пакінуць Беларусь. Ён апынуўся ў Саратаўскай вобласці, дзе нарэшце злучыўся з сям'ёй, якая з'ехала раней. Здароўе падводзіла — і ў 1941 годзе ва Уральску падчас аднаго з пераездаў, даганяючы цягнік, Змітрок Бядуля памёр ад інфаркту. Хавалі пісьменніка акцёры Другога беларускага дзяржаўнага тэатра (сёння Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа (Віцебск)), якія гастралявалі недалёка: яны ўрачыста чыталі яго творы каля труны.

Цікава ведаць

Калейдаскоп
красавік 2021

СКАРБЫ МОВЫ - ФРАЗЕАЛАГІЗМЫ

***Фразеалогія* – цікавы і самабытны пласт беларускай лексікі. Вывучэнне, а затым і выкарыстанне ў маўленні фразеалагізмаў дапамагае зрабіць мову выразнай, вобразнай і эмацыянальнай.**

Пры вывучэнні фразеалагізмаў у вучняў узнікае пытанне: навошта мы вывучаем гэтую тэму? Адны вучні на гэтае пытанне адказваюць, што фразеалагізм – гэта спалучэнне слоў як адно цэлае, якое мае пэўнае значэнне, і калі чалавек умее іх выкарыстоўваць у мове, то гэта гаворыць пра яго адукаванасць, пра глыбокае веданне мовы. Умее выкарыстоўваць фразеалагізмы толькі чалавек з багатай душой. Фразеалагізмы, нібы рэдкія каштоўныя камяні, упрыгожваюць і паляпшаюць нашу мову. Як трапна можна сказаць, ужыўшы фразеалагізмы лебядзіная песня, першая ластаўка, аднаго поля ягады, чалавек з адкрытай душой.

Чаму мы так гаворым?

Ставіць кропкі над "і"

Мабыць, вы не аднойчы пры хуткім пісьме над літарай і не ставілі кропкі, бо лічылі рабіць гэта не адразу нязручным:трэба было адарваць стрыжань ад ліста, падняць яго ўверх і паставіць кропку. Каб усё ж не прапусціць гэту памылку, даводзілася напісанае перачытваць, дапісваць прапушчанае, ставіць кропкі над "і".

На сённяшні час выраз ставіць кропкі над "і" ўжываецца ў пераносным значэнні – "удакладняць усе падрабязнасці ў любой справе, не пакідаючы нічога недагаворанага, недаробленага, давесці ўсё да канца".

На злодзеі шапка гарыць

Гавораць пра чалавека, які зрабіў штосьці дрэннае, маючы на ўвазе, што "той, хто вінаваты, сваімі паводзінамі выдае сябе". Гісторыю з'яўлення гэтага выразу звязваюць з незвычайным анекдатычным апавяданнем. У далёкія часы ў невялікім мястэчку здарылася пакража. Абкрадзеныя звярнуліся да знахара. Той, уважліва выслухаўшы і нічога не сказаўшы, павёў іх на базар і крыкнуў: "Гэй! Паглядзіце шапка гарыць!" Злодзей мімаволі схапіўся за шапку і гэтым выдаў сябе.

Як га

Уласнабеларускі фразеалагізм мае значэнне 'вельмі хутка'. Магчыма, выраз паходзіць з параўнальнага звароту як "га" сказаць (крыкнуць).

Унутраная форма фразеалагізма, як сцвярджаў беларускі мовазнавец Ф.М. Янкоўскі, усведамляецца так: "хутка, як крыкнуць, як сказаць га".

Цікава ведаць

Калейдаскоп
красавік 2021

СКАРБЫ МОВЫ - ФРАЗЕАЛАГІЗМЫ

Бібікі біць

У некаторых беларускіх гаворках слова *бібікі ўжываецца ў значэнні 'гузікі'. Гэта дае падставу даследчыкам мовы меркаваць, што першапачаткова бібікі біць мела значэнне 'гуляць у пэўную гульню з гузікамі'. Пазней выраз пачаў ужывацца ў значэнні 'гультаяваць, бяздзейнічаць, займацца пустой бескарыснай справай'.*

Сесці ў галёш – ***пацярпець няўдачу, апынуцца ў смешным становішчы***

Кракадзілавы слёзы – ***пра няшчырае, прытворнае шкадаванне, спачуванне***

Як баран на новыя вароты - ***выглядаць разгубленым, засаромленым; глядзець з дурным выглядам***

З'есці пуд солі - ***вельмі добра ведаць нейкага чалавека, перажыўшы з ім розныя жыццёвыя сітуацыі***

Як з гусака вада - ***нішто не хвалюе, не кранае, нішто не дзейнічае***

Спаць без задніх ног - ***вельмі моцна, непрабудна***

Купіць ката ў мяшку - ***набыць што-то за вочы, не ведаючы нічога аб недахопах або вартасцях пакупкі***

Трымаць рот на замку - ***не балбатаць лішняга, быць нешматслоўным***

Белая варона - ***аб тым, хто рэзка адрозніваецца ад іншых, не падобны на навакольных***

Стрэляны верабей - ***дасведчаны чалавек, якога цяжка або нават немагчыма падмануць***

Шчокі гараць ад сораму - ***пачырванець ад сораму***

Рэдкалегія: Аліева Анастасія (8в), Кузьміна Кацярына (8в), Прасаловіч Юлія (8в), Сарокіна Вікторыя (8в), Федарэнка Вікторыя (8в).
Рэдактар Юрчанка С. А.